

Az áttetsző szavakból épült város (Leena Krohn áttűnés-prózája)

Kérlek, Uram: tedd, hogy a dolgok azzá lehessenek, amik.
Lásd, így örökké önmagukra vágnak.
Tükörbe csak a halott lelke nézne,
S nem rémítenék kormos, sűrű vásznak.
A nevetés lehetne nevetés,
S a boldogság - áttetsző, tiszta látszat.

Talán nem helyes beszélni arról, aki épp hallgatni tanul; akinek szavai és gondolatai lassan átlátszókká válnak és ha hagynánk, elpárállnának a levegőben, mint egy illat, nem hagyva nyomot. Különösen nem egy rikoltozó világban, ahol már a tárgyak is egymás elé tolakodnak, egymás szavába vágnak, és szó, gondolat és tett olyan harsogó és hideg, mint egy neonreklám. Ahol a telefonfülkék nem *zöld színű üvegtornyok, az éjszakai város világítótornyai*, melyek, *mintha csak víz alatti fényben állnának, üvegtiszta elszigeteltségükkel, áttetsző magányukkal a kapcsolat valóságát bizonyítják*,

hanem durva, vörösre festett, pillanatok alatt szétvert és szétrohadó fémépítmények inkább, amelyekben a kapcsolat többnyire nem olyan, mint a *folyam csendje*, hanem leginkább torz zajra, mentális berregésre hasonlít a benne zajló brutális hazudozás, rosszhiszemű játék, zsarolás és alku, fenyegetés és üzletkötés;

ahol a beszéd nem meghitt érzelem- és gondolatcsere, hanem erőszakos magamutogatás, villódzó "megkülönböztető jelzés", önvédelmi fegyver torkolattüze;

ahol a művészet már régen nem a múzsák ihlette önkifejezés, hanem az üresség burjánzása, a semmi törmeléke, az interpretáció interpretációja, bolhapiac, melyen úgy áruljuk (el) értékeinket, mintha bővli lenne, és a bővlit, mintha érték lenne;

az alagútban, a világ *elsötétült tükrei* között *hajótörökként* hanyódva,

ahol már úgy kattognak az idő kerekerei, hogy hiába verjük tovább a blattot, mintha mi se történt volna, a dűrrenmatti vonat pislákoló lámpái alatt, már senki nem érti, amit a másik kiabál, pedig talán épp azt mondja, nicsak, ennek az alagútnak nincs vége.

Leena Krohn tudja, hogy kérdéseinket az élet maga válaszolja meg és oltja ki; nem akar hát válaszolni az élet helyett és már kérdéseit is inkább dúdolná vagy

fütyörészné, és legszívesebben már megtartóztatná magát talán a beszédétől is, ami, mint írva vagyon, kijőve a szájából jobban megfertőzteti azt, mint bármi, ami belémeget. Tudja, hogy a száj a bűnbeesés helye, *"túlságosan intim testrész", "érzékeny és szemérmetlen," "gyönyörű seb, amely konokul tagad"*. Hallgatna és várna, mert tudna várni már az anyagban is, a *"nagyzási mániában szenvedő pók vágyálmá"*-ban kőbefaragva, mint Uta, *"hétszáz esztendeje már-már megremegő ajakkal"* - talán tudna már várni akár hétszáz esztendőt is egy ajakrezdülésre.

Úgy tűnik, mintha csak nézni akarna már, szó nélkül. *"...amikor sokáig nézek valamit, bármit, hasonlítani kezdek hozzá, mint testvér a testvérré. És tudom, mi szerettem volna lenni...Egy kék szempár, csak ennyi és semmi más."*

Ám (nem-görbe-)tükörképe és alteregója, aki az ő passzív beszédével szemben az aktív hallgatást gyakorolja, Donna Quijote (a gyúlékony fény-anyagú Szalmaszál) egyszer (másszor) *tűzbejön* és így szól: *"Ne beszélj nekem szemekről!...Nem a szemek, hanem a látó tekintet..."*

Talán mert látni és látva lenni: kegyelem. De nézni annyi, mint bűnbeesni. A *szemek almái* (Rilke) a tudás fáján teremnek, és élvezetük torkunkon akad. *Imé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy, jót és gonoszt tudván.* Ám az ember nem isten (már/még): a szem elcsábul, az ártatlanság kora lejár, lángoló *pallos* őrzí a Kert bejáratát. A Világszínház függőnye felgördült, a világtengely elferdült, a testek elfoglalták helyüket a téridőben (*"s ahol áll valaki, ott más senki nem állhat"*), a nézők elfoglalták helyüket a nézőtéren. Sötét lett, és a színpadon világosság lőn. Már régóta, nagyon régen folyik az előadás.

"Mindig arra vágytam, hogy a nézőtéren maradhassak, mert ott sötét van és soha nem történik semmi." Mintha nem is Leena mondaná ezt, hanem maga Hamlet, a dán királyfi, aki csak nézni akar, nézni és gondolkodni, és nem akar kilépni a rivaldafénybe, ahol Don Quijote, a tettekész, nemes, búsképű lovag vívja szívének örökös szélmalomharcát. Hamlet, a *Szellem* inkább színészeket hív, játsszák el helyette az életet, ő maga félreül a sötétbe, néz és gondolkodik, gondolkodik és néz. *"Mindannyiunknak hamletivá kell lennünk, erre gondolsz?"*

Mert hiszen a nem-hamlet, hétköznapi tudat a megvilágított színpadon játszó azonosul, aki megpróbálja elfelejteni, hogy szerepet játszik és nem azonos az általa

megjelenített figurával; az fél az éjszakától, a sötét nézőtértől, a nyugalomtól, a névtelenségtől, a mez-telenségtől, a nem-cselekvéstől, a nem-időtől. Nem emlékszik rá, hogy a benne lévő lény-eg, az Entitás, a Szellem valójában a nézőtérben ül és sötétben van és figyel. Az európai kultúra, a mi kultúránk az éberséget a cselekvéssel és az elemző tudattal, tehát a nappallal, nem pedig a kontemplációval és a létezéssel, tehát az éjszakával azonosította be. És ez a mi "éber" tudatunk mindent elfelejt, ami rövidtávú érdekeinek útjában áll; azt is szereti elfelejteni, hogy az az egész kivilágított színdarab ott a színpadon a sötétben ülő néző kedvéért van, sőt általa jön létre: a színpadra irányuló vágya és figyelme nélkül az egész *semmivé omolna*. Nem emlékszik rá, hogy mindaz, amitől szenvedünk - az idő múlása, amely megváltoztatja a dolgokat -, csak a színpad világának törvénye, amit a megfigyelő tudat maga hoz létre és amit aztán - átélővé válva - valóságként kezd értelmezni. Ez a "valóság" az emlékezet révén tartalmakkal telítődik, melyek egyre inkább megszilárdítják formáit és kereteit és *átlátszatlan*, egyre sűrűbb anyaggal töltik ki. **A részleges, felejtéstől súlyos emlékezés vaskos anyagával kitöltött formák világa a mi nappali tudatunk valósága.** Ezért a "*cselekedetek emléke*" az a kulcs, amely az embert a tudat cellájába zárja. "*Hé, gyere ki onnan!*" - parancsolja Donna Quijote, a lovag. Ő tudja, hogy ha ki tudnánk kerülni önmagunk emlékező tudatából, akkor (az ítéletek/előítéletek szükségképpen részleges, korlátozó-bénító működéséből kiszabadulva) a **tiszta jelenben** találnánk magunkat ("*a tágas világban*"), s olyanok lehetnénk,

mint az akvárium végtelen üvegei között úszkáló hal, amely a külső viszonyokkal való tökéletes összhang, a belső jóérzés és a nyugalom, a görcstelenség és az oldottság, a nem-cselekvés és a pontos cselekvés képe: keresztülúszni a dolgokon, amelyek símák és *átlátszóak*, mint a víz. Mi ehelyett úgy látjuk, "*talán az lesz a legokosabb, ha leoltom a lámpát az akváriumban*". Kiolttjuk tehát a jelenlét fényét, a jelenben létezés reményének világosságát. Még a csinálmány lámpát is, ha már *a fényességek fényessége* olyan messze van. Pedig odakint közben nagyon "*megváltozott ("kizökkent") az idő*" (*tengerbe zuhant a Szampo: új ég, új föld közelít*); odakint "*a hársak mögött a felhők kék perspektívája*" sötétlik.

Perspektíva: távlat, kilátás, szemszög, nézőpont, remény.

Felhők: sötét távlat? Sötét nézőpont? Sötét remény?

Leena Krohn a dolgok szépségére lát rá, amikor közelre néz és a bennük rejlő kint és szörnyűséget nézegeti óvatosan, amikor messzire lát. Mielőtt a szépség elvakítaná, emlékezni kezd a felejtésre, a banalitás árulásaira, és megmozdítja magában a *múmiát*, a minden-fájdalom önmagába-zárt, zokogás-leplekbe burkolt élőhalottját, az idő csomagmegőrzőjében felejtett bombát, "nemlétének pontját", *"amely mintha csak tűszúrás volna, ám olyan mély, hogy mindent belé lehet hajigálni"*... Ezért kérdezi Leena Krohn, akinek **neve** Szép Helénán és Kronoszon, az első Atyán, anyagi univerzumunk leláncolt teremtőjén keresztül a **Szépség és Szörnyeteg** archetípusait mutatja fel, ezért kérdezi kíváncsian és óvatosan mégis: Titkolnak-e valamit a dolgok? - mert valami mélyebb, szörnyűbb, igazabb valóságot sejt a természet és művészet, a szépség és szerelem benne élő istennője, Vénusz leplei mögött: az Idő és az egyéni sors, a személyiség, istenek és dolgok, világok és korszakok kifürkészhetetlen titkainak kérlelhetetlen urát, Szaturnuszt.

"Amikor körülnézek és látom a tárgyakat... elcsodálkozom. Honnan jön ez a makacs érzés, hogy valamilyen titkot rejtenek?... Hogy a legjelentéktelenebb holminak is, mint egy ellobbant gyufaszálnak vagy összegyűrt buszjegynek saját, egyedülálló személyisége, egyéni élete van?..." És miután kemény pillantással belenéz a létezés törvényeibe, átélve a nagy erővel szembenálló végtelenül kicsi erő reménytelen hősiességét, az óriástörpe elárulását, az ember sorsát, akit, mint a napciprust, *"folyvást gyötörtek, úgy nevelték, csipetnyi földben, megkötözve, megcsonkítva"*, és világot világ után felgöngyölít, halott bolygókat és rovarbolyok könyörtelen nyüzsgését, madár-emberek kalandjait, alkímisták rejtekező műhelyeit és az örület emberi test által kiíródó szövegeit, *"ne üss, már meghaltam"*, mondja gyilkosának, és dühtől és félelemtől reszketve szembenéz azzal, amivel nem tud azonos lenni, Halála Urával,

akkor megérkezik a városba, Szaturnusz otthonába, a falak és láncok, a szobrok, az utak és a kövek, a halálra sebzett madarak és a hajótöröttek világába, a teremtés halott szívébe, és mindent megérint ott és mindent életrekelt

és akkor így folytatja: *"Nem, semmit nem rejtegetnek...Ha a valóságnak van titka, akkor az nem más, mint ez az áttetsző mezítelenség."*

Áttetsző mezítelenség. Az üveg tisztasága.

Perspektíva: távlat, kilátás, szemszög, nézőpont, remény.

Per-spekto: átnézni. Átlátni. Keresztülnézni? Átlátszani? Át-tetszeni?

Hát nem furcsa, hogy az, amit mi perspektívának nevezünk, az a mód, ahogy manapság látunk, a mi egyedül lehetségesnek hitt "perspektivikus látásmódunk" teszi a dolgokat átlátszatlanná? A gyerekek egymásba és egymás mellé rajzolják a dolgokat, mint az archaikus kultúrák, mint a naív művészek közül is sokan. A perspektivikus rajzon a dolgok egymás *mögé* kerülnek és takarni kezdik egymást. Ami a kép nézőjéhez, *hozzám* közelebb van, az *nagyobb*. Minél messzebb van egy dolog *tőlem*, annál inkább takarásban van és annál *kisebb*. Így hát elvesztettük a távoli dolgok hatalmasságának tudását. Elvesztettük a közeli dolgok kicsiségének érzékelését és a nagysággal való összefüggésüket. "*Parányi veréb, határtalan béke*" - mondja Donna Quijote. "*Miért ne tudna egy lehullott kenyérmorzsa vallani arról, aki a kenyeret ette?*" - kérdezi az író. " - *Semmi nem létezik - mondja a Tükörfiú.*" "*És beköszöntenek a napok, amikor Donna Quijote többé nem szólal meg.*"

Hiszen a dolgok csendesek és kicsik, törékenyek és határtalanok is lehetnének, ha észre tudnánk venni azt, ami közel van, a csendes és kicsi, törékeny és határtalan dolgokat. És a dolgok átlátszóak és meztelenek is lehetnének, ha az ember nem vetítené beléjük saját minőségeit. Ahogy az ember néz, megtölti a dolgokat önmaga sűrű, zavaros voltával. Mi magunk vagyunk homályosak, turbulensek, nem-átlátszóak, titkolódzók, nem-meztelenek, és a dolgok tőlünk válnak sűrűvé és átlátszatlanná, tőlünk mozognak, mint kivilágított, mindenféle kacattal teli terek, melyek "*az éjszaka és a nappal örökségét*" szállítják "*végtelen zónákon át*", a téridő gyűrődéseiben, amelyek talán a mi tudatunk hepe-hupái csupán. A dolgoknak attól lesz sorsuk, hogy hagyják, hogy hassunk rájuk, megváltoztassuk, megöregítsük és elpusztítsuk őket, és ők kényszerpályát írnak le, hűségesen őrizve lenyomatainkat. A Tükörfiú, rámutatva a dolgok nem-létezésére, ezt a kiszolgáltatottságot, ezt a kölcsönös függést számolja fel, és ahhoz segíti a dolgokat, hogy újra átlátszóvá és nem-létezővé váljanak, tiszta, tartalom nélküli formává, amilyenek ők maguk a saját természetük szerint.

Ha az ember visszavonná kivetítéseit, ha *látni* kezdene, a dolgok áttekinthetővé, *átlátszóvá* válnának, és az ember megismerné őket a maguk mivoltában. Enélkül nem ismerjük egymást, sem én a világot, sem a világ engem. Pedig "*ha ismernél, ha tudnád, **valójában ki vagyok**, örökké szeretnél engem.*" Az

önmagukká lett, önnön lényegüket feltárt, megismert és megszeretett dolgok áttűnnének az emberbe magába és az ember maga is átlátszóvá válna és eltűnne. ***Nem hagyni nyomot.*** "Talán eltűnök hirtelen..." Donna Quijote is eltűnik: az utolsó Szalmaszál, aki üresen ringatózott a szenny hátán, mint nagyon kicsi, nagyon törékeny, nagyon haszontalan dolog, mint valaki, akit elfelejtenek, ha átlép a *Vizikapun*, eltűnik a szemünk elől, holott ott van, áttűnik valahová, ahová nem tudjuk követni,

mert ő már megérkezett a Városba, amelyet nem lehet lerombolni, mert helyét az istenek jelölték ki, a városba, amely nem a felejtés és az emlékezés helye, hanem a megszentelt létezésé; a falak nélküli városba, ahol a kövek átlátszóak, mint az üveg, ahol mindenki örülni fog, *még azok is, "akik gúnyolódtak a kicsiny kezdet napján"*, amikor építeni kezdték a várost a megszentelt mérték szerint, tiszta szavak és gondolatok átlátszó tégláiból.

Csorba Éva

Budapest, 1998. szeptember 4.